

VRSTOVNÍK JOZEFA KRESÁNKA – HUDOBNÝ HISTORIK ERNEST ZAVARSKÝ¹

JANA LENGOVÁ

*PhDr. Jana Lengová, CSc.; Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava 4;
e-mail: jana.lengova@savba.sk*

ABSTRACT

The music historian Ernest Zavorský (1913–1995) is one of the founders of modern Slovak music historiography, with extensive spiritual, scholarly, artistic and musical interests. He was active also as a music commentator, organ-builder, and organologist. Despite political persecution he left behind him an extensive work of music history, which enriched this scholarly discipline with many new key findings. At first his focus was on contemporary Slovak music, especially the compositions of Eugen Suchoň. His central works include published monographs on Ján Levoslav Bella (1955) and Johann Sebastian Bach (1971); the last-named work appeared also in Czech (1979, 1986), Polish (1973, 1979, 1985) and German (2004). His research on the musical life of the town of Kremnica is also a notable contribution. He is the author of a number of articles in the first edition of the German music encyclopaedia MGG.

V roku 2013 sme si pripomenuli centenárium narodenia nielen profesora Jozefa Kresánka, ale aj jeho vrstovníka, hudobného historika Dr. Ernesta Zavorského (1913 – 1995), od úmrtia ktorého uplynuli navyše tohto roku dve desaťročia. Životné osudy aj pracovná kariéra oboch osobností, Kresánka a Zavorského, sa síce uberali nanajvýš odlišnými cestami, avšak predsa len existoval aj styčný bod, v ktorom ich vedecké záujmy preukazovali zhodu: oboch zaujali dva kľúčové tvorivé zjavy slovenských hudobných dejín, hudobní skladatelia Ján Levoslav Bella a Eugen Suchoň, ktorým venovali časť svojej vedecko-výskumnej kapacity.

Jozef Kresánek a Ernest Zavorský patrili k ambicióznejšej generácii slovenských muzikológov, narodených v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia. Ich generačnými druh-

¹ Štúdia je rozšírenou verziou príspevku, ktorý bol prednesený na muzikologickej konferencii „Jozef Kresánek (1913 – 1986) – inšpiratívna osobnosť slovenskej hudobnej kultúry“, usporiadanej v rámci festivalu Bratislavské hudobné slávnosti v dňoch 9. – 11. októbra 2013 v Bratislave.

mi boli hudobný kritik Ivan Ballo, hudobná publicistka Zdenka Bokesová, hudobný regionalista a slavista František Zagiba, ale aj o niečo starší hudobný historik Konštantín Hudec či hudobne erudovaný františkánsky historik Vševlad J. Gajdoš OFM.

Ernest Zavorský pochádzal z obce Varov Šúr, dnes Šúrovce neďaleko Trnavy, kde sa narodil v umeniamilovnej a na kresťanské tradície orientovanej rodine.² Jeho pôvodným zámerom bolo študovať teológiu a do noviciátu jezuitskej rehole vstúpil v Trnave. Po maturite študoval filozofiu a teológiu v Mníchove–Pullachu (1933 – 1934) a v Innsbrucku (1934 – 1936), kde tiež navštevoval kurzy kompozície u Fritza Weidliča a muzikológie u Waltera Senna. Ďalej študoval v Krakove filozofiu, teológiu, dejiny umenia, klavír a kompozíciu (1938 – 1939). Po vypuknutí 2. svetovej vojny sa začas zdržiaval v Ríme a v Sarajeve. Už predtým sa liečil na tuberkulózu, ktorá mu zasiahla hrdlo. Napriek tomu, že sa chorobu podarilo vyliečiť, lekári mu neodporúčali povolanie kazateľa. Z toho dôvodu sa obrátil k umenovede a muzikológii, usadil sa v Bratislave, tu študoval psychológiu a dejiny umenia, ako aj klavír a organ u Štefana Németha Šamorínskeho (1941 – 1944). Hudobnú vedu absolvoval v Brne u Jana Racka a Bohumíra Štědroňa dizertáciou *Vývoj hudobnej reči a realizmu v tvorbe E. Suchoňa* (1951).

Ako možno dedukovať z uvedeného krátkeho životopisu, Ernest Zavorský bol dynamickou osobnosťou s rozsiahlymi duchovnými, umenovednými a hudobnými záujmami a tvorivý nepokoj ho neustále nabádal osvojovať si nové poznatky. Výbornú jazykovú vybavenosť, ktorú nadobudol počas štúdií, uplatnil neskôr v svojom profesijnom pôsobení. Zo zdravotných dôvodov a aj pre politické perzekúcie viackrát zmenil zamestnanie. Pôsoobil ako hudobný redaktor Slovenského rozhlasu (1942 – 1945), riaditeľ Hudobnej komory (1945 – 1948), organár v Slovenskom chrámovom družstve (1948 – 1951), archivár Zväzu slovenských skladateľov (1953 – 1958) a vedúci Hudobno-informačného strediska pri Slovenskom hudobnom fonde (1964 – 1970). Následne bol penzionovaný.

Ernesta Zavorského vnímame v prvom rade ako hudobného historika, avšak rozsah jeho činnosti bol oveľa širší. Venoval sa tiež hudobnej publicistike, popularizačným a pedagogickým prácam, autorsky spolupracoval na encyklopedických projektoch a pôsoobil ako hudobný organizátor. Ako člen Novej Bachovej spoločnosti (Neue Bach-Gesellschaft) založil jej – hoci len krátko existujúcu – slovenskú sekciu a inicioval usporiadanie 54. ročníka Bachovho festivalu v Bratislave (1979). Venoval sa tiež organárstvu a organológii, navrhoval dispozičné riešenia organov a participoval na

² K biografii a základnej charakteristike diela por. J. Šo. [=ŠAMKO, Jozef]: Zavorský Ernest. [Heslo.] In: *Česko-slovenský hudební slovník osob a institucí*. Zv. 2. Praha : SHV, 1965, s. 972; BOŽEKOVÁ, Martina: *Ernest Zavorský: Pohľad na významnú osobnosť slovenskej hudobnej historiografie*. [Diplomová práca.] Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta humanitných vied, Katedra hudby, 2005; BOŽEKOVÁ, Martina: Ernest Zavorský – poznaný aj nepoznaný. In: *Knižnica*, roč. 9, 2008, č. 10, s. 38-41; LENGOVÁ, Jana: Zavorský, Ernest. [Heslo.] In: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*. Personenteil. Bd. 17. Ed. Ludwig Finscher. Kassel; Basel; London; New York; Prag : Bärenreiter; Stuttgart, Weimar : Metzler, 2. vyd., 2007, s. 1360-1361; por. tiež *Ernest Zavorský (1913 – 1995). Pohľady na slovenskú a svetovú hudbu (príspevky – štúdie – literatúra)*. Z príležitosti 85. výročia narodenia zostavil Juraj Potúček. Bratislava 1998. (Strojopis.) Predhovor napísal zostavovateľ (s. 2-3).

rekonštrukcii a oprave asi sto organov na Slovensku.³ Okrem toho skomponoval aj niekoľko hudobných skladieb.

Výstižný profil Ernesta Zavorského ako hudobného historika načrtol Richard Rybarič pri príležitosti Zavorského sedemdesiatky v príspevku s príznačným názvom *Úcta k vedeckej pravde*.⁴ Označil ho za jedného zo zakladateľov modernej slovenskej hudobnej historiografie, ktorý túto vednú disciplínu obohatil o mnohé nové kľúčové poznatky. Rybarič okrem iného napísal:

„Zobecnenie často nesie so sebou riziko zjednodušenia. To platí aj keď konštatujeme, že hlavným metodologickým princípom Zavorského ako muzikológa i historika je kritickosť v takmer čistej karteziánskej podobe, ktorá však nevyplýva z presvedčenia o relatívnosti historického poznania, ani z pozitivistického skepticizmu, ale z veľkej, ba posvätej úcty k vedeckej pravde. Zavorský totiž nikde netvrdí to, čo by nemal dôkladne overené a potvrdené, ide vždy a všade ‚ad fontes‘, o všetkom sa chce poučiť z autentických prameňov. [...] Ako málokto muzikológ si Zavorský osvojil veľmi špecifické techniky práce v archíve so spismi, listinami, protokolmi, účtovnými knihami zo 14., 15., 16... storočia a prinútil ich vydať svedectvo o hudbe a hudobnom živote [...] Takýmto spôsobom nepracuje však Zavorský iba s archívnym materiálom spisovým, [...] ale aj s najdôležitejšou kategóriou prameňov – s dielami a skladbami. [...] Pôvodný záznam skladby, resp. porovnávacie štúdium viacerých verzií diela, tematicko-formový rozbor, štúdium harmónie, tektoniky a pod., je však pre Zavorského len jednou zo zastávok na ceste k hlbšiemu zmyslu diela a hudby, k pochopeniu podstaty umeleckej výpovede. Vie, že skladba je vždy produktom človeka [...], a preto vždy sleduje koreláciu medzi dielom a osobnosťou, kontext diela v živote skladateľa i samotného skladateľa v súvislosti s dejinami svojho národa, Európy.“⁵

Ernest Zavorský disponoval širokým kultúrnohistorickým rozhľadom a výbornými hudobnoanalytickými schopnosťami a ako hudobný historik brilantne ovládal kultúrnohistorickú a hudobnoštýlovú metódu. Z jeho muzikologických textov vyžaruje vedecká akribia, mimoriadna elokvencia aj širšie humanitné či duchovno-vedné vzdelanie. Spočiatku sa Zavorský venoval najmä novej slovenskej hudobnej tvorbe a životu a dielu Jána Levoslava Bellu, neskôr sa zamerával aj na ďalšie témy.

V 30. a 40. rokoch 20. storočia bolo napísaných niekoľko kníh o slovenskej hudbe a do tejto vlny zvýšeného záujmu o slovenskú hudbu spadá aj Zavorského knižná monografia *Súčasná slovenská hudba* (1947).⁶ Ako vyplýva z úvodu, publikácia vznikla na základe Zavorského starších rozhlasových prednášok o hudbe a úvodných slov ku koncertom. Blízky vzťah k predmetu svojho bádania vyjadril Zavorský v knihe dedikáciou: „Venujem slovenským skladateľom / autor“⁷ ako aj slovami z úvodu: „Z lásky k slovenskej hudbe vyrástla táto kniha – a jej jediným cieľom je vzbudiť aj u čitateľov a u poslucháčov túto istú lásku.“⁸ Tieto slová sa nám v dnešnej dobe hypermoderných technológií môžu zdať patetické, ale ony len odrážajú univerzálne idey ľudského hu-

³ Por. BOŽEKOVÁ, Ernest Zavorský – poznaný aj nepoznaný, Ref. 2, s. 39.

⁴ RYBARIČ, Richard: Ernest Zavorský – sedemdesiatročný: Úcta k vedeckej pravde. In: *Hudobný život*, roč. 15, 1983, č. 18, (s. 5).

⁵ RYBARIČ, Ref. 4, (s. 5).

⁶ ZAVARSKÝ, Ernest: *Súčasná slovenská hudba*. Bratislava : Jozef Závodský, 1947.

⁷ ZAVARSKÝ, Ref. 6, (s. 5).

⁸ ZAVARSKÝ, Ref. 6, s. 8.

manizmu a aktuálne súveké uvedomovanie si potreby upevňovania národnej identity obzvlášť v kultúre a umení. Napokon úvodné poznámky vecne instrumentalizujú metodologické aspekty práce:

„Igor Stravinskij hovorí kdesi v *Kronike*, že nestačí len trpne vnímať hudbu, ale že na to, aby sme jej rozumeli a ju prežívali, treba vynakladať aj činné úsilie. – Je nesporné, že porozumenie hudbe je najlepším predpokladom jej čo najintenzívnejšiemu [!] prežívaniu [!], pretože na zážitku sa zúčastňuje nielen emocionálna složka [!] osobnosti, ale aj intelektuálna. Filozof by povedal, že milovať môžeme len to, čo poznáme. Je to tak aj s hudbou, najmä s hudbou slovenskou: musíme ju najprv poznať, aby sme ju mohli mať radi. / [...] Je nesporné, že tvorba slovenských skladateľov je v živote nášho národa veľmi dôležitou složkou [!], a to nielen preto, že je hodnotnou sama v sebe, ale aj preto, že pre svoje tendencie k univerzálnosti je súčasne hodnotou všeludskou.“⁹

Uvedený citát zároveň poukazuje na Zavorského zorientovanosť v súvekej spisbe o hudbe. Stravinského *Kronika* vyšla vo francúzskom origináli *Chroniques de ma vie* v dvoch zväzkoch v rokoch 1935/1936, čiže len niečo vyššie desať rokov pred Zavorského publikáciou. Pojem *porozumenie*, konkrétne hudbe, môžeme spojiť s diltheyovským historizmom a hermeneutikou a moment *hudobného zážitku* zasa vedie k hudobnej psychológii a vnímaniu hudby. Pojem *slovenská hudba* Zavorský nechápe jednostranne a izolovane, ale ako súčasť univerzálneho hudobného vývoja.

Samotná monografia prináša okrem prehľadového vstupu profily deviatich slovenských skladateľov, medzi nimi aj Jozefa Kresánka. Základ týchto profilov tvorí štandardná analýza jednotlivých skladieb a celková charakteristika tvorby. Zavorský vyzdvihol Alexandra Moyzesa, Jána Cikkeru a Eugena Suchoňa ako najvýraznejších predstaviteľov vtedajšej súčasnej hudby a ich hudobnú reč označil ako modernú. Najväčší priestor v knihe venoval hudobnej tvorbe Eugena Suchoňa, pričom v analytických reflexiách niekoľkokrát upozornil na tetrachordálne útvary uplatňujúce sa v kompozičnom myslení skladateľa.¹⁰

Ernest Zavorský publikoval celkovo štyri knižné biografie: o Suchoňovi, Bellovi, Ravelovi a Bachovi. Na základe toho by bolo možné usudzovať, že biografica ako „prastarý literárny žáner“, povedané s René Wellekom,¹¹ alebo tiež tradičný historiografický žáner vo všeobecnosti, mu azda najviac konvenovala. Biografická metóda však tvorila len základnú bázu týchto monografií, nakoľko vrstvenie či reťazenie skúmanej problematiky prebiehalo na osi osobnosť – život – spoločnosť – dielo a do popredia sa dostávali relačné väzby. Zavorského vedecká pozornosť sa koncentrovala predovšetkým na hudobné dielo a jeho exegézu, na skúmanie individuálneho hudobného štýlu tvorcu, ako aj na reflexiu diela vo vzťahu ku kultúrnej, sociálnej a politickej skutočnosti. Tri Zavorského biografie predstavujú typ pôvodnej vedeckej monografie a sú založené na dôkladnom heuristickom výskume, publikácia o Mauriceovi Ravelovi má popularizačný charakter.

Zavorského monografia o Eugenovi Suchoňovi vyšla v prvom vydaní roku 1955, v druhom revidovanom a doplnenom vydaní posthumne roku 2008 so zapracovaním

⁹ ZAVARSKÝ, Ref. 6, s. 7.

¹⁰ Píše napríklad: „Suchoň si delí oktávu na dva tetrachordy s tými istými pomermi celých tónov a poltónov.“ ZAVARSKÝ, Ref. 6, s. 63.

¹¹ WELLEK, René – WARREN, Austin: *Teorie literatury*. Praha : Votobia, 1996, s. 102.

autorových neskorších poznámok. Aj v reedícii však zachytáva iba obdobie ranej a časti zrelej tvorby skladateľa, približne po *Metamorfózy* a operu *Krútnava*. V celkovom hodnotení autor vyzdvihuje Suchoňa ako tvorcu-syntetika, ktorý síce čerpá z európskej hudobnej tradície aj z impulzov slovenskej ľudovej hudby, jeho hudobná reč je však nanajvýš moderná a individuálna. Z mnohých pozoruhodných postrehov by som na tomto mieste chcela upozorniť iba na dve myšlienky týkajúce sa opery *Krútnava*. Zavorský tu polemizuje s rozšíreným názorom o vplyve Janáčkovej hudby na Suchoňa: podobnosti vyplývajúce z kritickorealistickeho postoja oboch tvorcov k zhudobneným námetom opier *Její pastorkyňa* a *Krútnava* síce nepopiera, ale považuje ich skôr za vonkajší rámec.¹² Mimoriadny je postreh o piatom obraze z opery *Krútnava*, keď opitý Ondrej zablúdi na miesto, kde pred rokom zastrelil svojho soka. Zavorský hudobnodramatickú účinnosť a majstrovské kompozičné stvárnenie tejto scény prirovnal k obrazom z drámy *Cisár Jones* (*The Emperor Jones*) amerického dramatika Eugena O'Neilla.¹³

Druhou Zavorského vedeckou biografickou prácou je rozsiahla monografia *Ján Levoslav Bella. Život a dielo* (1955),¹⁴ ktorá dodnes patrí k ťažiskovým prácam belovského hudobnohistorického bádania. Vznikla na základe rozsiahleho heuristického výskumu, ale autor neobišiel ani orálnu tradíciu a výskum doplnil o spomienky Bellových rodinných príslušníkov a súčasníkov. Jej dôležitou súčasťou je tematický katalóg Bellovho diela. Kniha priniesla ohromné množstvo nových poznatkov, ktoré umožnili ozrejmiť Bellov život a dielo v novom svetle. Zavorský v nej prezentoval aj Bellove bohaté kontakty so slovenskými kultúrnymi, cirkevnými a politickými činiteľmi a poukázal na Bellovu angažovanosť v slovenskom národnom živote. K prameňom z Bellovho sibinského pôsobenia mal autor len limitovaný prístup, napriek tomu sa mu však podarilo aj toto obdobie priblížiť presvedčivým spôsobom. Úzke prepojenie medzi životom a tvorbou, ako aj autobiografický ráz niektorých Bellových diel boli podľa slov Zavorského dôvodom, prečo považoval za relevantné „neoddeľovať dielo od života skladateľa“.¹⁵ Zložité osudy Bellovej tvorivej cesty, jeho individuálny hudobný štýl aj začlenenie skladateľovho hudobného diela do vývoja slovenskej a európskej hudby objasňuje Zavorský moderným spôsobom a diferencovanými metodologickými postupmi. Pravda, od vydania monografie prešlo už vyše pol storočia a nové impulzy k bellovskému bádaniu, ktoré vzišli sčasti z podujatí k 150. výročiu narodenia skladateľa roku 1993, vrátane projektu súborného diela skladateľa, otvorili nový bádateľský horizont. Je prirodzeným procesom vo vedeckom bádani, že nové výskumy aktualizujú doteraz platné poznanie a obohacujú ho, ale zároveň nastolujú aj novú paradigmu poznania, ktorá sa vytvára z dosiaľ obchádzaných a neznámych skutočností či prehodnotenia doterajších názorov.

Tretia Zavorského monografia z roku 1963 o Mauriceovi Ravelovi¹⁶ plnila predovšetkým popularizačnú úlohu. Vyšla ako prvá v edícii *Hudobných profilov* v bratislav-

¹² ZAVARSKÝ, Ernest: *Eugen Suchoň*. Bratislava : Hudobné centrum, 2. vyd. 2008, s. 105-106.

¹³ ZAVARSKÝ, Ref. 12, s. 85.

¹⁴ ZAVARSKÝ, Ernest: *Ján Levoslav Bella. Život a dielo*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1955.

¹⁵ ZAVARSKÝ, Ref. 14, s. 6.

¹⁶ ZAVARSKÝ, Ernest: *Maurice Ravel*. Bratislava : Štátne hudobné vydavateľstvo, 1963.

skom Štátnom hudobnom vydavateľstve, v ktorom ako zodpovedný redaktor v tom čase pracoval Ladislav Mokry.

Bezpochyby najznámejšou publikáciou Ernesta Zavorského je jeho monografia *Johann Sebastian Bach*, ktorá vyšla v jednom slovenskom (1971), dvoch českých (1979, 1986) a troch poľských vydaniach (1973, 1979, 1985), ako aj posthumne roku 2004 v nemčine vo vydavateľstve syna Valéra.¹⁷ Celkový náklad prvých šiestich vydaní knihy bez nemeckého vydania predstavoval vyše 130 000 výtlačkov,¹⁸ čo je zaiste aj pekným a nie bežným komerčným úspechom v slovenskej muzikologickej spisbe. Toto konštatovanie v žiadnom prípade nevyjadruje negatívne, alebo dokonca pejoratívne stanovisko, práve naopak, poukazuje na fakt, že aj vedecky kvalitná práca, ak je písaná prístupným jazykovým štýlom, môže zaujať širší okruh hudobnokultúrnej verejnosti. Prof. Jiří Sehnal vyzdvihol muzikologické kvality Zavorského monografie v recenzii českého vydania takto:

„Zavorského monografia J. S. Bach [...] je veľmi cenným obohatením bachovskej literatúry všeobecne, pretože prináša prakticky všetko, čo bachovský výskum pozná. Slovenská hudobná veda môže byť právom hrdá na to, že jej reprezentant vnikol tak hlboko, fundovane a kompetentne do oblastí, ktorú až doteraz ovládali predovšetkým nemeckí autori.“¹⁹

Zavorského bachovská monografia sa v základnom obryse člení do troch veľkých kapitol *Život*, *Tvorba*, *Život tvorby* a v jej koncepcii sa okrem zaužívaného biografického a analytického prístupu odráža aj aktuálna tendencia sledovať recepciu hudobnej tvorby skladateľa v premenách jednotlivých historických alebo hudobnoštýlových epoch, vrátane interpretačného štýlu Bachovej hudby. Zavorský bol nielen dobre oboznámený so súvekou bachovskou spisbou, ale vedeckú autenticnosť jeho práce zaručoval rozsiahly výskum prameňov a ich štúdium v Bachovom archíve v Lipsku a v Bachovom inštitúte v Göttingene. Ambíciou Ernesta Zavorského bolo vydať knihu aj v ďalších krajinách – v Nemecku, Maďarsku, Taliansku, Japonsku či v bývalej Juho-

¹⁷ ZAVARSKÝ, Ernest: *Johann Sebastian Bach*. Bratislava : Opus 1971. Nakoľko vročenie aj údaje o vydavateľstve sa rôznia, treba uviesť niekoľko spresňujúcich informácií. Na titulnej strane prvého slovenského vydania je vydateľský údaj: Editio Supraphon / Bratislava 1970, čo ale nezodpovedá údajom v zadnej tiráži: Bratislava, Opus 1971. Tieto nezrovnalosti možno vysvetliť tým, že roku 1971 vzniklo zo slovenského závodu československého vydavateľstva Supraphon samostatné slovenské vydavateľstvo Opus. Zavorský zrejme odovzdal svoj rukopis ešte firme Supraphon, ktorá pripravila do tlače aj titulný list, ale celá kniha vyšla reálne až roku 1971 v novo konštituovanom vydavateľstve Opus. S nepresnými údajmi sa stretáme aj pri dvoch českých vydaniach, ktoré vydalo vydavateľstvo Supraphon v Prahe roku 1979 (prvé české vydanie) a roku 1986 (druhé české vydanie). Niekedy sa chybné uvádzajú tri české vydania: 1979, 1985 a 1986. V druhom českom vydaní je podobne ako pri prvom slovenskom vydaní rozdielny údaj na titulnej strane 1985 a v zadnej tiráži 1986. Vydavateľstvo Supraphon pravdepodobne zamýšľalo vydať 2. vydanie Zavorského monografie pri príležitosti 300. výročia narodenia J. S. Bacha, čo zodpovedá údajom na titulnom liste, ale kniha bola reálne vytlačená až roku 1986. Tri poľské vydania vyšli v krakovskom vydavateľstve Polskie Wydawnictwo Muzyczne v rokoch 1973, 1979 a 1985.

¹⁸ BOŽEKOVÁ, Ernest Zavorský: Pohľad na významnú osobnosť, Ref. 2, s. 23-24. Autorka uvádza náklad jednotlivých vydaní.

¹⁹ BOŽEKOVÁ, Ernest Zavorský: Pohľad na významnú osobnosť, Ref. 2, s. 24. Dostupné tiež na internete: <<http://www.jsbach.sk/odozvisk.html>> (Johann Sebastian Bach. Z kritik a korešpondencie.)

slávii, resp. dnešnom Chorvátsku (Záhrebe). Napriek tomu, že od jednotlivcov prichádzali povzbudivé a vysoko pozitívne odpovede, od samotných vydavateľstiev boli už odpovede neurčité, ako to dosvedčuje napríklad korešpondencia s vydavateľstvom Bärenreiter. Preniknúť na nemecký knižný trh pre nenemeckého autora s monografiou o Bachovi je vzhľadom na dlhú a fundamentálne rozpracovanú tradíciu nemeckého bachovského bádania ťažké až nemožné. Okrem toho vydavateľstvo Bärenreiter bolo v tom čase zaneprázdnené pramenno-kritickým vydaním *Neue Bach-Ausgabe* (1954 – 2007), na ktorom sa podieľali poprední nemeckí a rakúski znalci diela Johanna Sebastiana Bacha. Tí tiež razili nový trend v hudobnohistorickej spisbe zameraný na dejiny diela, ako na to poukazujú monografie bachovského znalca Alfreda Dürra o Bachových kantátach, *Dobre temperovanom klavíri* či *Jánových pašiách*. Šanca na vydanie nemeckého prekladu Zavarského monografie bola tak vtedy naozaj nízka.

V nemčine publikoval Ernest Zavarský prínosnú, bohato dokumentovanú hudobnotopografickú prácu k hudobným dejinám Kremnice od najstarších čias do konca 19. storočia, ktorá vychádzala na pokračovanie v muzikologickom časopise *Musik des Ostens* (1963 – 1975).²⁰ Jej slovenskú verziu zverejnil autor v *Hudobnom archíve* (1977, 1981).²¹ Vedecká korektnosť, obsahová závažnosť, ale aj samotný rozsah zaraďujú aj túto prácu k typu pôvodnej vedeckej monografie a možno len ľutovať, že nevyšla ako samostatná knižná monografia. Práca predstavuje cenný doklad o pozoruhodných hudobných tradíciách tohto stredoslovenského banského a mincovníckeho mesta.

V periodiku *Musik des Ostens* (1986) vyšla v nemčine aj Zavarského závažná staršia analytická štúdia *Modálna hudba v 20. storočí, zvlášť v tvorbe Eugena Suchoňa*.²² V skutočnosti však táto štúdia predstavuje fragment Zavarského staršej rozsiahlej práce údajne v rozsahu 300 rukopisných strán. K histórii rukopisu autor v poznámke 10 uvádza, že pôvodný rukopis prijalo Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry na publikovanie ešte roku 1958, avšak na základe negatívneho posudku lektorov zo zväzu skladateľov rukopis nebol ani publikovaný, ani autorovi vrátený.²³ Nemecký text tak podľa autorových slov vznikol ako značne skrátená rekonštrukcia časti pôvodného slovenského textu na základe zachovaných poznámok. Zavarský ešte dodáva, že sa dopracoval k podobným výsledkom o modalite, ktorá v Suchoňovej tvorbe predstavuje dôležitú vývojovú etapu, ako ich prezentuje sám Suchoň v svojej teoretickej práci *Akordika* (1979), avšak s tým rozdielom, že v Suchoňovej práci sú aspekty modalit vysvetľované z teórie a priori, zatiaľ čo on (Zavarský) sa k poznaniu Suchoňovej modalit dostáva analytickou cestou zo živej hudby.²⁴ Treba ešte poznamenať, že variant nemeckej štúdie v slovenčine pod názvom *Príspevok k vývinu hudobnej reči Eugena Suchoňa* sa nachádza ako redakciou novo doplnená textová časť v druhom, posthum-

²⁰ ZAVARSKÝ, Ernest: Beiträge zur Musikgeschichte der Stadt Kremnitz (Slowakei) [I.–IX.]. In: *Musik des Ostens*, č. 2, 1963, s. 112–125 (I. – II.), č. 3, 1965, s. 72–89 (III. – IV.), č. 4, 1967, s. 117–135 (V. – VI.), č. 7, 1975, s. 7–173 (VII. – IX.).

²¹ ZAVARSKÝ, Ernest: Príspevok k dejinám hudby v Kremnici [I., II., III.]. In: *Hudobný archív* č. 2, 1977, s. 9–121 (I. Od najstarších čias do roku 1650), č. 3, 1981, s. 287–385 (II. V rokoch 1651 – 1800), č. 4, 1981, s. 131–201 (III. Hudba v 19. storočí).

²² ZAVARSKÝ, Ernest: Modale Musik im 20. Jahrhundert, besonders im Schaffen von Eugen Suchoň. In: *Musik des Ostens*, č. 10, 1986, s. 127–165.

²³ ZAVARSKÝ, Ref. 22, s. 139.

²⁴ ZAVARSKÝ, Ref. 22, s. 139.

nom vydaní Zavarského monografie o Eugenovi Suchoňovi z roku 2008.²⁵ Hoci slovenská a nemecká štúdiá majú odlišné názvy, rozdiel medzi nimi je len minimálny.²⁶ Vzhľadom na kardinálnu diferenciu názvov nebolo dosiaľ známe, že ide – až na malé detaily – o totožné texty v dvoch jazykoch, preto v slovenskom vydaní absentujú informácie tak o zverejnení štúdie v nemčine, ako aj o pôvodnom rukopise textu z roku 1958 a jeho osudoch. Zavarského vedecká akribia sa v štúdiu snúbi s pozoruhodným rozhladom v odbornej literatúre, čo treba oceniť aj vzhľadom na čas jej vzniku, čiže 50. roky 20. storočia. Stretneme sa tu s menami autorov ako Jean Cocteau, Alois Hába, Paul Hindemith, René Leibowitz, Walter Schrenk, Karl H. Wörner, Olivier Messiaen či John Vincent.

Zložitosť doby v čase totalitarizmu, ktorá ovplyvnila ľudské osudy a dokázala narušiť aj medziľudské vzťahy, sa odráža v Zavarského liste Eugenovi Suchoňovi z 10. októbra 1981, v ktorom mu blahožela k blížiacim sa narodeninám, ďakuje za zaslanie knihy *Akordika* a vysvetľuje okolnosti publikovania svojej štúdie o modalite v *Musik des Ostens* približne podobne, hoci s istým emocionálnym zafarbením, ako to uviedol vo vyššie spomínanej nemeckej štúdií. Okrem iného tu tiež píše:

„V udalostiach z r. 1956, keď som ťažko chorý ležal v nemocnici a čoskoro som bol vyhodený zo zamestnania vo Zväze, si sa iste mohol zasadiť vo vydavateľstve aspoň trvaním na odškodnení, a to tak z pozície, akú si mal v redakčnej rade ako aj vo Zväze skladateľov. No nestalo sa to – a ja som si vtedy zaumienil, že o Tebe a o Tvojej hudbe už nenapišem ani slovo. Avšak vieš, že som tak neurobil (Mníchov), ba teraz, keď sa mi naskytla príležitosť, píšem za neľahkých zdravotných podmienok o časti Tvojej tvorby v rámci európskych [!] modalistov a uvádzam Tvoju tvorbu aj z tejto strany do vedomia zahraničných odborníkov-muzikológov a hudobníkov.“²⁷

Z tohto listu nepriamo vyplýva, prečo sa Ernest Zavarský prestal od 60. rokov 20. storočia venovať nielen výskumu hudby Eugena Suchoňa, ale aj súčasnej slovenskej hudbe vôbec. Rozsiahly Osobný fond Ernesta Zavarského uložený v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine pod signatúrou A LXXXIV, ktorého súčasťou je aj citovaný list, pozostáva približne z 9 500 archívnych jednotiek. Približne polovicu dokumentov v ňom tvorí korešpondencia s domácimi a zahraničnými osobnosťami a inštitúciami najmä z oblasti hudby. Archívne materiály dokumentujú život a činnosť Ernesta Zavarského, avšak poskytujú aj bohaté poznatky k ďalším okruhom problematiky.²⁸

²⁵ Por. ZAVARSKÝ, Ref. 12, s. 119-170.

²⁶ Najväčší rozdiel medzi oboma verziami je ten, že v slovenskej verzii je stať o modalite ako takej vo vývoji hudby 20. storočia zaradená do záverečnej časti príspevku, pričom v nemeckej verzii je táto stať umiestnená do úvodnej časti. V slovenskej verzii chýba tiež pasus zo záveru nemeckej verzie nazvaný *Nachwort*, v ktorom sa Zavarský stručne zaoberá Suchoňovou knižkou *Akordika*. Nemecká verzia je striktno zameraná na Suchoňovo hudobné myslenie a absentujú v nej oproti slovenskej verzii krátke komparačné odkazy na tvorbu niektorých slovenských skladateľov.

²⁷ Martin, LA SNK, Osobný fond Ernest Zavarský, strojopisná kópia listu E. Zavarského E. Suchoňovi, Bratislava 10. októbra 1981, sign. A LXXXIV/6-2,467-472.

²⁸ Prehľad k archivovanému materiálu fondu prináša diplomová práca Martiny Božekovej, por. BOŽEKOVÁ, Ernest Zavarský: Pohľad na významnú osobnosť, Ref. 2.

Ako pars pro toto spomeniem skupinu 9 listov z tohto fondu z rokov 1957 až 1966 od Josipa Andrića,²⁹ ktoré sú písané po slovensky úhladným rukopisom. Tento mnohostranný chorvátsky intelektuál, hudobný skladateľ a spisovateľ sa intenzívne zaujímal o slovenskú kultúru, čoho výrazom sú aj jeho dejiny slovenskej hudby v chorváčtine *Slovačka glasba* (Zagreb 1944).³⁰ Spomínané listy adresované Zavorskému obsahujú mnoho zaujímavých informácií o slovensko-chorvátskych hudobných vzťahoch, ale aj o Andrićových privátnych záležitostiach. V listoch sú okrem iného zmienky o osobných či písomných stykoch Andrića napríklad s Mikulášom Schneidrom-Trnavským, Eugenom Suchoňom, Františkom Zagibom, Štefanom Hozom a ďalšími, o rôznych podujatiach s participáciou slovenskej hudby v Chorvátsku, či o vlastnej hudobnej a literárnej tvorbe inšpirovanej slovenskými reáliami. Písomné dokumenty z Osobného fondu Ernesta Zavorského tak sprostredkovávajú poznanie nielen o ňom samom, ale aj o širšom okruhu medzinárodných kontaktov so vzťahom k Slovensku.

Vo svojom príspevku som iba naznačila bohaté muzikologické aktivity Ernesta Zavorského, ktorý sa venoval tiež publicistickej a organizačnej činnosti, organológii, aj komponovaniu. Napriek všetkým problémom, ktoré ho pre jeho nekompromisný kresťanský postoj počas života sprevádzali, pestoval v sebe city patriotizmu. Prof. Ferdinand Klinda pred polstoročím v článku k Zavorského päťdesiatročnému jubileu napísal: „V celej jeho [Zavorského] činnosti a vo všetkých jeho dielach možno od začiatkov sledovať cantus firmus: slúžiť rozvoju slovenskej hudby. Ako tvrdohlavý harcovník bol vždy vpredu, ukazoval na potreby, ciele a perspektívy i vtedy, keď bolo bezpečnejšie ustúpiť. Nevedel zaspáť a staral sa, aby ani iní nezaspali na vavrínoch.“³¹ K tomu sa žiada dodať, že pre svoju snahu byť aktívnym spoluúčastníkom vývoja a členom spoločnosti, na ktorej zušľachtení mu záležalo, to Dr. Ernest Zavorský nemohol mať ani v ľudskom ani v profesijnom živote ľahké.

Príspevok je súčasťou grantového projektu VEGA č. 2/0078/12 (2012 – 2015), riešeného v Ústave hudobnej vedy SAV.

²⁹ Martin, LA SNK, Osobný fond Ernest Zavorský, sign. A LXXXIV/1, 712-734.

³⁰ V roku 1997 sa uskutočnilo v Bratislave kolokvium o Josipovi Andrićovi (1894 – 1967) ako o osobnosti, ktorá sa zaslúžila o rozvoj slovensko-chorvátskych hudobných vzťahov, por. *Josip Andrić a Slovensko*. Zborník z kolokvia. Zostavila Ivana Korbačková. Bratislava : NHC, 1998.

³¹ KLINDA, Ferdinand: K päťdesiatinám Dr. Ernesta Zavorského. In: *Slovenská hudba*, roč. 7, 1963, č. 8, s. 248.